

Obelisky

Řím, to nejsou jen velkolepé paláce, mosty a chrámy (či jejich ruiny) zbudované římskými staviteli, případně mramorové sochy vytesané antickými sochaři. Sem tam se stane, že všudypřítomný *genius loci* na nás dýchne zpoza monumentu staršího než základy prvních zdejších kamenných chrámů. Řeč je samozřejmě o egyptských obeliscích, které byly sem do „Věčného města“ importovány už v dobách, kdy slávu faraonského Egypta zastínil jas císařů římského imperia.

Co je obelisk vůbec zač? Jak vidno, jedná se o obrovskou kamennou „jehlu“ čtvercového půdorysu, která se s rostoucí výškou lehce zužuje a na horním konci je zakončena malou pyramidkou. Ve starém Egyptě byly obelisky symbolem slunečního boha. Předobrazem obelisku byl kámen *benben*. Stál na nádvoří chrámu boha Re v Iunu (řec. Heliopolis, bibl. On - dnešní vesnice Mít-Rahína jižně od Káhiry) na místě, které při stvoření údajně jako první vystoupilo z vod nekonečného oceánu Nun. Obelisky zdobily zprvu nádvoří slunečních svatyní, později byly vztyčovány ve dvojicích i před vstupy do dalších chrámových komplexů. Dobyvatelé napříč staletími jimi bývali fascinováni a nezřídka se tedy stalo, že si je odvezli coby suvenýr s sebou domů. Proto se nyní můžeme s jedním z nich setkat na Place de la Concord v Paříži, další nás upoutá v New Yorkském Central Parku a při procházce Římem jich můžeme potkat dokonce osm.

Piazza del Popolo - *Obelisco Flaminio* / *Obeliscus Augusti in Circo Maximo*

výška bez podstavce 23,7 m

Tento obelisk byl vyroben ve 13. století za vlády faraonů Ramesse II. a Merenptaha.¹ Původně stál spolu s obeliskem *Solare* v Heliopoli. Do Říma jej dal převézt císař Augustus, aby mohl být následně r. 10. př. n. l. vztyčen coby jedna z ozdob spiny Cirku Maximu. Tuto událost připomíná nápis na podstavci: *Imp. Caesar divi f. Augustus pontifex maximus imp. XII. cos. XI. trib. pot. XIV. Aegypto in potestate populi Romani redacta Soli donum dedit* (CIL VI 701). Jak tomu u antických památek bývá, dlouhou dobu byl skryt lidským zrakům v ruinách, až jej - roztříštěný na tři kusy - v roce 1587 znovu objevili. Na stávající místo nechal obelisk přenést papež Sixtus V. v r. 1589. K dříve uvedenému nápisu přibylo: *Ante sacram illius aedem augustior surgo, cuius ex utero virginali Augusto imperante Sol iustitiae exortus est*. Fontány v podobě čtyř lvích soch z mramoru usadil k patě obelisku v roce 1823 architekt Giuseppe Valadier.

Piazza di Montecitorio - *Obelisco Solare* / *Obeliscus Augusti*

výška bez podstavce 21,79 m

Obdobně jako obelisk na náměstí Piazza del Popolo pochází tento granitový monument z Heliopole, kde jej v 6. stol. př. n. l. dal vztyčit faraon Psammtek II. Do Říma byl dopraven společně s výše jmenovaným obeliskem, což dokládá identický nápis na podstavci

---

¹ Plinius ve své *Naturalis historia* XXXVI, 71 udává za zhotovitele krále Psemetnepserphrea.

z Augustovy doby. Své uplatnění našel původně na Martově poli, kde sloužil coby gnómon - ukazatel slunečních hodin, jejichž ciferník byl vytesán v dlažebních kostkách.² Tuto obří časomíru měl podle Plinia Staršího na svědomí matematik Facundus Novius. Následkem požáru někdy po 8. stol. n. l. se Psammtekův obelisk zřítíl a po celý středověk zůstal skryt pod nánosy hlíny. Vzpřímit na dnešním místě jej dal až r. 1792 papež Pius VI.

Piazza di San Giovanni in Laterano - *Obelisco Lateranense* / *Obeliscus Constantii*

výška bez podstavce 32,18 m

Jde o nejvyšší egyptský stojící obelisk nejen na území Říma, ale ve světě vůbec. Váží úctyhodných 230 tun a původně se tyčil v 15. stol. př. n. l. na popud faraona Thutmose III. ve chrámu boha Amona v egyptských Thébách (dnešní Karnak). Převezl jej nechal syn Constantina Velikého Flavius Iulius Constantius (také Constantius II.). V roce 357 n. l. se pak stal další ozdobou Cirkusu Maximu. Jako mnoho jeho dalších kolegů, byl postupem času stržen a zasypán, takže na denní světlo se dostal zase až v r. 1587, bohužel ne v celku, ale na tři kusy. Na současném místě, jej vztyčil Domenico Fontana a nahradil tak jezdeckou sochu Marka Aurelia, která se nyní skví na Piazza del Campidoglio (Capitol). Zajímavost na okraj: v 18. století se kolem obelisku pořádaly svatojánské půlnoční reje.

Piazza San Pietro - *Obelisco Vaticano* / *Obeliscus Vaticanus*

výška bez podstavce 25,5 m

Tento obelisk je dalším, který pochází z Heliopole. Jeho velikou zvláštností je absence hieroglyfických nápisů, což poukazuje na jeho značné stáří. Obelisk se stěhoval hned třikrát. Poprvé to bylo v polovině 1. stol. př. n. l. do Alexandrie, pak v roce 37 n. l. do Říma na Vatikánský pahorek, kde stál Caligulou zbudovaný cirkus (později nechvalně známý cirkus Neronův, dnes Bazilika sv. Petra). Posledního stěhování se obelisk dočkal během pontifikátu papeže Sixta V., který si usmyslel, že jej umístí do centra svatopetrského náměstí. Vyhlásil proto „konkurz“, k němuž se přihlásilo na pět stovek architektů, fyziků, matematiků. Šanci nakonec dostal návrh Domenica Fontany. 30. dubna 1586 ve dvě hodiny odpoledne tak vyzvedlo 800 silných dělníků a 140 koní s pomocí lan a rumpálů za jásotu přihlížejících davů a dělostřeleckých salv z Andělského hradu granitový monolit z místa jeho aktuální pozice - jámy při jižní straně baziliky sv. Ondřeje - aby jej mohli ve svátek Povýšení sv. Kříže (14. září) zasadit do středu náměstí sv. Petra. Kříž na pyramidionu obelisku ukrývá ostatky Kristova kříže a nahradil zlatou kouli, která podle legendy ukrývala popel C. I. Caesara, ve skutečnosti však nebyla dutá. Na podstavci je vytesáno protireformační heslo „*Ecce Crux Domini Fugite Partes Adversae*“.

---

² Koncem 15. stol. bylo dokonce nalezeno několik těchto dlaždic s vyobrazeními větrů, ale potom byly opět zakryty.

Piazza della Rotonda - *Obelisco Macuteo*

výška bez podstavce 6,34 m

Tento obelisk patří mezi čtyři egyptské obelisky s výškou nižší než 10 metrů. Do Říma do chrámu bohyně Isidy (stál poblíž dnešní baziliky Santa Maria sopra Minerva) se dostal z Heliopole, kde jej nechal vztyčit Ramesse II. V r. 1373 byl znovuobjeven v blízkosti kostela San Macuto a byl postaven na Kapitolu, odkud jej dal papež Klement XI. přemístit před Pantheon, kde byl zabudován do renesanční fontány Filippa Barigioniho.

Obelisk byl původně součástí páru. Druhý ze dvojice Ramessových monolitů, přesněji tedy jeho horní část - ***Obelisco Matteiano / Obeliscus Capitolinus*** (výška bez podstavce 2,68 m) - stojí v zahradách vily na pahorku Celius, kterou vlastnil Ciriaco Mattei. Ten dostal obelisk v osmdesátých letech 16. století od římského senátu.

Piazza della Minerva - *Obelisco Minerveo*

výška bez podstavce 5,47 m

Další z obelisků z bývalého Isidina chrámu. Rovněž tento egyptský kamenný jehlan byl součástí páru, tentokrát však z egyptského města Sais (Sa el-Hagar v nilské deltě). Vznikl v době vlády faraona Apria (začátek 6. stol. př. n. l.). O jeho cestě z Egypta do Říma se nic neví, známý je až letopočet jeho znovuobjevení, tedy r. 1665, a následné instalace na mramorovou sochu slona v r. 1667. Autorem návrhu byl Gian Lorenzo Bernini, zhotovitelem pak Ercole Ferrata.

Via delle Terme di Diocleziano - *Obelisco di Dogali*

výška asi 6 m

Pozemek náležející k Santa Maria sopra Minerva byl na nálezy obelisků bohatý. Poslední kousek vydal ze svých útrob poměrně nedávno, v roce 1883. Jedná se rovněž o součást dvojice.³ Stejně jako mnohé další pochází i on z doby panování Ramesse II. Nyní je součástí památníku bitvy u Dogali, v níž se 26. ledna 1887 střetly armády Itálie a Etiopie. Na své současné místo byl přemístěn r. 1924 od zastávky Termini.

Krom výše uvedených osmi egyptských obelisků, které byly zcizeny z jejich původního umístění, stojí v Římě ještě pět dalších obelisků z antiky. Jejich vlastní výrobu však iniciovali samotní římscí císaři.

---

³ Jeho dvojče stojí v zahradách Boboli ve Florencii

Piazza Navona - *Obelisco Agonalis*

výška bez podstavce 16,53 m

Obelisk je nyní součástí tzv. Fontány čtyř řek, kterou navrhl architekt Bernini v r. 1651. Jeho římským zadavatelem byl císař Domicián (51 - 96 n. l.). Země původu je sice Egypt, ale hieroglyfický nápis odkazující na zničený Isidin a Osiridův chrámový komplex na Martově poli byl zřejmě vytesán až v Římě. V době vlády císaře Maxentia (r. 309) byl přesunut do spiny nově zbudovaného Maxentiova cirku. V jeho ruinách byl objeven v 17. století a Papež Inocenc X. si jej vybral za ozdobu již zmiňované fontány.

Piazza dell'Esquilino - *Obelisco Esquilina / Obeliscus Mausolei Augusti*

výška bez podstavce 14,75 m

Piazza del Quirinale - *Obelisco Quirinale / Obeliscus Mausolei Augusti*

výška bez podstavce 14,63 m

Jak obelisk na Kvirinalu, tak obelisk na Eskvilinu stály původně před Augustovým mauzoleem na Martově poli. Soudě podle toho, že je nezmiňují ani Plinius Starší, ani Strabo, byly pravděpodobně instalovány až za vlády císaře Domiciána. K jejich znovuobjevení došlo v první polovině 16. století za kostelem S. Rocca. Na Eskvilinu byl obelisk vztyčen r. 1587 (hned vedle baziliky S. Maria Maggiore) za pontifikátu Sixta V., druhý obelisk si musel na svoji chvíli počkat až do r. 1782, kdy se zalíbil papeži Piovi VI. a ten jej nechal umístit mezi sochy dioskúrů.

Piazza della Trinità dei Monti - *Obelisco Sallustiano / Obeliscus Hortorum Sallustianorum*

výška bez podstavce 13,91 m

Tento obelisk je kopií obelisku Flaminio přibližně ze 2. stol. n. l. Od svého vzniku až do 8. stol. stál v Sallustiových zahradách (mezi ulicemi Sardegna, Sicilia, Abruzzi a Toscana zasazen do základů domu z 2. stol. n. l.). V patnáctém století již ležel rozlomen vedví. Papež Clement XII. jej dal přesunout r. 1733 do Lateránu na náměstí Piazza di San Giovanni) a Pius VI jej o necelých šest desetiletí později (1789) umístil na jeho současné místo před kostel Svaté Trojice.

Pincio - *Obelisco Pinciano / Obeliscus Antinoi*

výška bez podstavce 9,24 m

Jedná se o obelisk, který nechal vztyčit císař Hadrián, snad u vstupu do hrobky svého oblíbence Antinoa. Nápis na monumentu se totiž zmiňuje o tom, že obelisk stál na místě, kde Antinoos odpočívá. R. 1570 byl poškozený obelisk nalezen asi 360 metrů východně od Aurelianových hradeb za Praenestinskou branou. V roce 1633 byl přesunut do paláce rodu Barberini a v 18. století přesunut do Vatikánu. Zde ležel ladem až do roku 1822, kdy jej papež Pius VII. nechal umístit právě na Monte Pincio.